

viatges

Gand,

mon amour

Ramon **Carbó-Dorca** — Hi ha ciutats i ciutats, *amor*. A la primera mirada, *ho has de saber ara que ha passat tant de temps*, Gand (la ciutat de Gand a Flandes) aparegué als meus ulls com una més d'aquestes urbs sens ànima, feia fred i ploviscava; el meu cor estava ple d'amargor i pensava que aquella primera visita no tindria pas continuació. Així va ser el meu primer encontre amb la teva vila, gelat, ràpid, trist. *Recordes el cafè quasi desert, estimada?* Més tard, amb el temps i l'acumulació de punts de vista, a través del passeig pels carrers, la perspectiva de gravat gris s'ha transformat en una gran fotografia de colors brillants, on els antics retaules flamencs posen el teló de fons sobre un paisatge renovat, modern i càlid. *On hi ets tu, també*. Com moltes ciutats de Flandes i d'Holanda el nucli urbà de Gand està clivellat per canals d'aigües quietes, sobre les quals les cases de les ribes es reflecteixen, afegint a les formes típiques de les façanes una doble imatge, una ànima aquàtica que sembla fer-les eternes.

Com el reflex de la meua veu en els teus ulls, estimada. Per la ciutat s'hi pot viatjar per mitjà dels transports terrestres habituals, però els qui posseeixen un bot, si volen, poden fer molts dels trajectes urbans i suburbans navegant per l'aigua dels canals i, és clar, fins i tot poden escollir fugir del país, arribar al sud de França, a Suïssa o Alemanya per les vies humides que creuen la regió.

La frontera holandesa queda molt a prop de ciutat, tal com el tall minvant de la costa atlàntica que els ha tocat als belgues. La ciutat portuària d'Anvers i la vila encantada de Bruges, *on només cal anar-hi amb un gran amor*, es troben a tocar. Brussel·les queda a uns cinquanta quilòmetres i la frontera francesa a uns seixanta de Gand. Atès que Flandes és un país petit, com Catalunya més o menys, i les distàncies entre les contrades són poc importants avui dia, com a ca nostra, als afores els llocs habitats s'ajunten quasi sense

solució de continuïtat, connectats per una gran xarxa redundant d'autopistes sense peatge i multitud de carreteres secundàries, camins asfaltats, corriols. Tot està construït a Flandes sobre una peça de terra sense relleu, plana, només trencada per les llargues fileres de salzes, les siluetes dels campanars, granges aïllades entre els prats i alguna que altra clapa de bosc, a vegades fet de faigs, roures o castanyers. El paisatge suburbà de Gand és també el típic d'aquesta plana flamenca, boires matineres que dibuixen arbres arrencats com contrapunts de retaules antics, *sempre t'he dit que em recorden altres vides compartides amb tu*. Prats amb bestiar, camps de blat de moro... horitzons sense un límit precís per manca de barreres geològiques. Excepte en zones molt comptades, les cases i els camps s'entrelliguen sense discontinuïtat, i vora les zones urbanes no és estrany trobar-hi clapes d'herba amb vacuum rumiant. A dins de la ciutat campen com poden petites famílies de pollastres i gallines. Gand es configura d'aquesta manera de fora endins. *Com el nostre amor, estimada, de fora cap endins il·luminant-nos l'ànima*.

El cel atlàntic emboirat que s'obre de vegades, sobtadament, sobre aquest paisatge il·limitat, ho fa per ensenyar blau de porcellana, que recorda altres paisatges meridionals. Cel que als matins, de tant en tant, dona un curiós retaule de flocs blancs i grisos, ambdós resseguits per pàl·lides fronteres de colors daurat i rosa, sobre clapes de diversos tons blaus, que surten com esperances de cel sense núvols. Cel gris que a vegades dura dies i dies, i que marca potser el caràcter i els fets d'aquestes Gands. Els fan somriure sota un raig de sol humil, i els empeny a anhelar el sud i el cel blau constant, com el nostre. I a la tardor hi sol haver roges postes, talment com les que solem veure nosaltres també quan sortim fora ciutat.

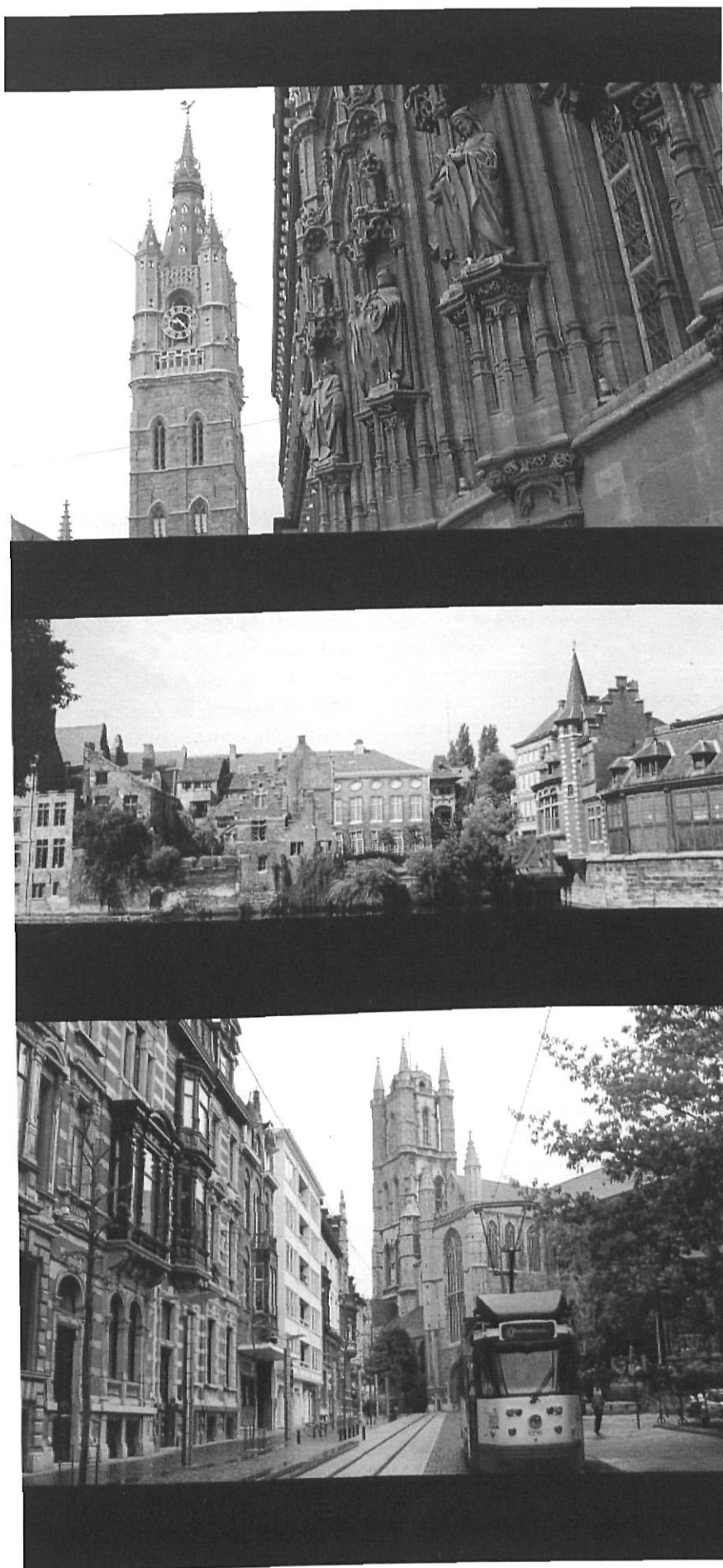
La ciutat, com moltes de l'entorn flamenc, va tenir una esplendor medieval que ara ha passat. *Potser érem allí, amor*. Però queden les reminiscències en el centre antic, queda l'alenada d'esplendor antiga, el sentiment de la grandesa perduda es troba enganxat com un líquen en les rajoles de les façanes

escalonades, tan típiques aquí com a Holanda. Allí, en el centre de la ciutat, el viatger troba la reconstrucció del Gravensteen, el castell del comte. Una massa de pedra grisa rodejada per l'aigua del canal proper, que fa de fossat. Allí, ens diuen, hi va néixer l'emperador Carles, fill de princesa borgonyona. Els vilatans encara avui dia en guarden memòria viva, de l'emperador, perquè, necessitat de diners, Carles va exigir als burgesos de Gand pagament d'impost (del qual estaven exempts, per una mercè anterior feta a la ciutat en record de la seva naixença) sota pena de mort, que s'acomplí en molts casos per a escarment dels reticents. Cada estiu, uns quants homes de Gand desfilen pels carrers amb sogues blanques nuades al coll, tot commemorant la gràcia de l'emperador i el seu inconstant amor per la ciutat que l'acollí en aquest món. Els *gantois* llueixen aquestes corbates blanques per les *Gantsenfesten*, les festes de la ciutat, durant les quals a partir de l'hora baixa i fins a la matinada, tot el centre queda paralitzat i es converteix en un teatre duplicat infinitament, on a cada carpa, a cada cantonada es pot escoltar música, teatre, *performances* variades... allí la Gand beu i menja en un *tour de force* pantagruèlic, tot seguint la tradició gastronòmica de Borgonya. Curiosament, el prohom Carles va anar a morir a l'altra punta europea de l'imperi, i entre el seguici hi havia mestres cervesers del seu entorn nadiu; penseu que, si li agradava la cervesa, va fer santament. Abans de recloure's al monestir de Yuste, *un dia hi anirem, allí, dolça amiga, pot ser a veure altres prats verds i munts*, l'il·lustre personatge va passar un temps a Jarandilla de la Vera, just a tocar del monestir, en un palau de pedra grisa semblant al de la seva naixença, que ara és un element més dels Paradors Nacionals espanyols. Al peu de les últimes estirades de Gredos, en un paisatge completament distint al del seu inici en el món, devia, potser, pensar l'emperador com el temps era suficientment hàbil per desafiar-lo, fins i tot a ell, tan poderós, al lllindar del seu exili de l'aplec dels vius.

La noblesa i la burgesia incipient de Gand a la darrereria de l'edat mitjana era també poderosa i rica. Tant, com

per desafiar la mateixa Església. Testimoni d'això, i per cert, quasi al davant d'un petit carrer anomenat Kataloniasstraat, s'aixeca una torre de construcció gòtica, que anomenen el Belfort. *Aixecaria per mostrar-te més amor cent mil torres indestructibles*. El campanar secular, que, per cert, està coronat amb un drac (*de draak* en flamenc) que representa l'esperit festiu de la ciutat, va servir per indicar el pas del temps i celebrar les diades de festa popular, però també s'emprà de torre de senyal d'avís en cas de perill dels vilatans. I diuen que l'alçada d'aquest edifici singular és un metre més alta que la torre del campanar de la catedral gòtica de Sint Baafs, que creix, imponent també, sobre l'esplanada de la seu, just uns dos cents passos davant per davant de l'estructura secular. Ali-neades amb aquests dos edificis el passejant primer troba l'església de Sint Niklaas i, passat el pont sobre el canal, la de Sint Michiels. Aquestes últimes construccions, que són un complement agradable a les torres enfrontades, apareixen com edificis medievals a escala humana, construïdes, potser, en el temps que la supèrbia secular encara no havia gosat desafiar l'Església totpoderosa. El pont que connecta les dues esglésies sobre l'aigua (*het water*; tal com diuen per aquí per referir-se als canals, *tal com en vares ensenyar un dia rialler, mentre aigua i cel s'escampaven en el teu iris verd maragda*). El pont de Sint Michiels, que travessa l'aigua del riu Leie, té associada una llegenda curiosa. Sembla ser que sota els seus arcs hi habita un diable, que s'emporta de matinada, tot ofegant-los al canal, els que gosen passar-hi. El pont es reflecteix, sobretot a les nits clares de lluna plena, sobre l'aigua quieta del canal; es forma així, vist des de lluny, una imatge d'ulls de pedra oberts a la quietud de la foscor de les aigües, trencada pel disc metàl·lic de la lluna.

La catedral de Sint Baafs conté una joia de l'art flamenc del quatre-cents: un retaule, *Het Lam Gods*, l'Anyell de Déu, pintat pels germans Hubert i Jan Van Eyck. L'obra hauria de ser una visita obligada per al viatger, que hi pot esmerçar una bona estona contemplant les taules daurades, els detalls colpidors de les cares, els cossos, els gests, els ves-

tits i les joies, els àngels, l'Anyell de Déu levitant al bell mig de la part davantera del retaule, la Santíssima Trinitat, Adam i Eva, els cavallers, els sants, els paisatges... Una peça alhora magnífica i misteriosa, una obra perfecta, conservada dins una capella lateral a frec de la porta principal, d'ambient controlat. *Sabrem així desafiar l'espai-temps, amagats entre la gemació d'una de les cares de la fusta pintada, adaptats a l'època, etems.* En la cripta de la catedral, s'hi exposen diverses obres de l'escola flamenca i un hom ha de fer esment d'un magnífic petit retaule del Bosco, que allí es troba també tot esperant admiració, si hom obvia certs trets antisemites dels acompanyants de l'*Ecce Homo* central. En llocs no gaire amagats del cos esquerre de la nau hi ha diverses col·leccions de pintures molt emblemàtiques. En dues parts separades, quasi davant per davant una de l'altra, s'hi poden admirar els retrats de tots els bisbes de la seu, pintats i exposats pels segles dels segles, des de la fundació fins al temps present. *Allí estic jo, pot ser, molt estimada, esperant resurrecció.* En aquestes pintures hom pot seguir els canvis de la moda eclesiàstica al llarg dels anys, una possibilitat única que ofereix aquest àlbum de família levític, que no puc recordar haver vist en cap altra contrada. I en una capella lateral, a la dreta de l'altar major, es pot veure la presència de l'emperador, en l'escut d'armes col·locat ben alt sobre la paret... La seu posseeix un orgue admirable que sona brillant per les festes de guardar, i a diari un músic que toca l'arpa fa concerts de música sacra a la cripta o a l'absis.

Darrere de l'església de Sint Niklaas, tot seguint la línia de l'aigua on els ulls del pont de Sint Michiels contemplen el paisatge, just dessota la forma grisa de l'església de Sint Michiels, a l'altra banda del pont, es poden contemplar diversos edificis de gran antiguitat, els magatzems-habitacle que formaven part de l'antic port. Vull destacar-ne un del segle X, ara convertit per dins, mil anys després, en un local de múltiple ús —bar, restaurant i cafè-concert—, decorat amb una originalitat moderna, tot preservant però el que s'intueix com l'estructura de fusta de què estava dotat l'edifici des del princi-

pi. *Te'n recordes, arbre de la vida?* Més enllà trobareu la carcassa de pedra de l'escorxador medieval, la *Grote vleeshuis*, i seguint el corrent de l'aigua primer, després per carrers comercials paral·lels a l'aigua, passant per la plaça de Korentmarkt (el mercat del blat), on els dissabtes es poden comprar ostres de Bretanya, embotits de la Garrotxa i olives gregues, s'arriba a la plaça de Vrijdagmarkt, el mercat dels divendres, on encara avui dia se celebra cada setmana un aplec comercial, més o menys proletari, tan acolorit com els nostres. *Allí ens trobàvem, ho sé sense saber-ho, amor, per comprar el divendres.* Allí es pot comprar a bon preu des de roba fins a peix fresc. Els diumenges allí mateix s'hi compren animals de companyia petits: ocells, conills porquins... La plaça és un centre de restauració important on es pot menjar qualsevol plat, fins i tot hi ha un restaurant espanyol que ofereix la ben coneguda paella i costelles a la brasa. La plaça està rodejada de carretons, alguns amb noms inquietants com la *Wolfstraat*, el carrer del llop. Tocant a la plaça del mercat hi ha una altra església amb una estructura elegantíssima, manllevada del romànic tardà. Tan elegant com una dama medieval, el temple de Sint Jakobs estructura una tríada amb les formes gòtiques, ja mencionades, de Sint Nikolaas i Sint Michiels. Sint Jakobs llueix, restaurat recentment, una teoria de teulats de punxes agosarades, que es disparen com sagetes, brillants, amb reflex de pur metall, cap al cel. *Com les sagetes dels meus ulls quan ets a prop meu miren de colpir-te.*

A la ciutat i els entorns es conserven el romanent dels beguinatges, entre els quals s'ha d'esmentar la *Groot Begijnhoof* del burg de Sint Amandsberg, annexionat actualment a Gand. Les residències de les beguines es troben freqüentment per tot Flandes. Les beguines (i amb menys força els beguins) foren un moviment religiós, essencialment del nord d'Europa, que a l'edat mitjana va florir a Flandes. Els seus membres portaven una vida de pietat i reclusió, sense pertànyer a cap orde religiós. Les anomenades *mullieres sanctae* o *religiosae* varen néixer a la ciutat de Lieja pels voltants del segle XII. *Allí érem nosaltres, amor, per ventura.* El

nom beguina, per referir-se a aquestes dones santes, va ser encunyat l'any 1230 i té una etimologia incerta, encara que sembla que originàriament era un mot despectiu. A mitjan segle XIII el moviment de les beguines s'havia estès pels Països Baixos, Alemanya i el nord de França. Encara que inicialment el gros de les comunitats era format per dames nobles, es va estendre aviat a la burgesia. El beguinatge flamenc s'estructuraren com a petites urbs dins dels pobles medievals, on cada beguina vivia en una petita casa individual. El beguinatge, a hora foscant s'aïllava de l'entorn amb portes que es tancaven tal com encara es fa avui dia a la *Groot Begijnhoof* de Sint Amandsberg, encara que les seves habitants en aquest segle no siguin dones religioses. Les beguines tingueren lligams amb monjos dominics i franciscans, tot practicant unes formes religioses associades a un misticisme molt intens. Això comportà en molts casos que fossin considerades properes a l'heretgia, i en el pitjor dels escenaris fins i tot enviades a la foguera. Avatars de dissolució i tolerància al llarg del temps, amb la transferència a ordes religiosos establerts, han fet que el moviment sigui seguit per pocs adeptes avui dia. Els membres supervivents al llarg de la història, a part de la vida religiosa pròpiament dita, solen dedicar-se en aquests temps moderns a obres de caritat a través d'institucions adients.

A més de les particularitats espirituals i religioses, com la comentada abans de les beguines, Flandes en té una d'idiomàtica que s'ha de comentar necessàriament. La llengua estàndard emprada a la regió és el neerlandès, un idioma d'origen germànic parlat per uns deu milions de persones. L'idioma flamenc és, doncs, l'holandès, amb accent i girs propis de la regió. Ells posen molt d'èmfasi no sols a diferenciar-se de l'alemany, ans també de l'holandès. *M'agrada, estimada, quan em parles amb l'idioma pur del Brabant a cau d'orella.* Però la complicació no acaba del tot aquí, perquè cada microregió, jo diria que cada poble i la seva àrea d'influència, posseeix un dialecte propi on no només l'accent és diferent: moltes paraules, modismes i girs autòctons fan incom-

preensible la llengua parlada d'un lloc a l'altre, d'una vila a l'altra, a vegades a distàncies de pocs quilòmetres. La ciutat de Gand no és una excepció i el dialecte propi, el *gantois*, té una estructura tan potent com per tenir un diccionari de modismes locals i una literatura pròpia de la zona. En qualsevol cas el neerlandès estàndard té una inequívoca originalitat, tant en l'estructura gramatical del llenguatge com en l'ortografia. Una característica d'aquesta és la utilització de vocals llargues, que queden representades amb el símbol vocàlic duplicat i que fa molt exòtics els noms de cada carrer i ciutat. Dos exemples del que dic són els mots *carrer* i *cap* (del cos humà), que es tradueixen respectivament per *straat* i *hoofd*.

Una característica històrica apropa el flamenc i el català, tot i que l'origen d'ambdós idiomes sigui ben diferent. Així com a ca nostra la nostra llengua ha estat en lluita contínua amb el castellà, el flamenc ha estat fins fa poc també en lluita contínua amb el francès. A causa de les vicissituds històriques, a part de la invasió de les tropes de Felip II, amb el Duc d'Alba al front, Flandes va passar a ser clarament una regió d'influència francesa en temps napoleònics. El francès es va imposar com a llengua de la noblesa i l'alta burgesia dominants. A Gand encara es pot sentir parlar francès en llocs com restaurants, per part d'ancians inequívocament de classe alta. A la universitat l'idioma oficial és el flamenc, però, tal com en el parlament. La Gand del carrer tendeix a parlar-te en anglès per aquesta raó de domini social que fou moneda corrent durant molts anys.

I què vols que digui més, llum dels estels? Que la ciutat bull tot l'any amb mostres de les arts, des del cinema a la música? Que té una de les universitats més grans de Bèlgica? Que la Gand s'afanya a fer camí com a tot arreu? Que la Gand neix, va a escola, treballa, viu i mort a Gand? *Tot això i la resta ja t'ho pots imaginar, estimada.* *Excepte que, potser, encara no ho saps pas: tu i la ciutat sencera ara sou una mateixa cosa en el meu pensament.*